

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА»**

СОРОКІНА ОЛЬГА СЕРГІЇВНА

УДК 930(477):314.151.3-054.72«1920/1980»

**ПИСЕМНІ ДЖЕРЕЛА З ІСТОРІЇ ЗБЕРЕЖЕННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ АРХІВНОЇ ТА МУЗЕЙНОЇ СПАДЩИНИ В
ЕМІГРАЦІЇ**

(1920-і – кін. 1980-х рр.)

07.00.06 – Історіографія, джерелознавство
та спеціальні історичні дисципліни

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук

Старобільськ – 2018

Дисертацією є кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Робота виконана на кафедрі всесвітньої історії та міжнародних відносин Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор історичних наук, професор
Михальський Ігор Сергійович,
Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,
завідувач кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин.

Офіційні опоненти: доктор історичних наук, професор
Войцехівська Ірина Нінелівна,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
професор кафедри історії мистецтв;

кандидат історичних наук, старший науковий співробітник

Старовойтенко Інна Михайлівна,
Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, старший науковий співробітник відділу джерелознавства новітньої історії України.

Захист відбудеться 2 березня 2018 р. о 14 годині на виїзному засіданні спеціалізованої вченої ради К 29.053.06 ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» за адресою: 93009, Луганська обл., м. Рубіжне, вул. Будівельників, 30 В, конференц-зала.

З дисертацією можна ознайомитись в Науковій бібліотеці Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (92703, м. Старобільськ, пл. Гоголя, 1).

Автореферат розіслано «__»_____2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

С. О. Вовк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Утвердження державної незалежності України, демократизація суспільства гостро поставили проблему вивчення та осягнення своєї історичної спадщини, в якій культурні набутки посідають чільне місце. Важливим чинником є дослідження джерел діяльності провідних українських вчених різних галузей науки й мистецтва, діячів українських громад в країнах ближнього й далекого зарубіжжя, що постали з ХХ ст. й стали ключовими фігурами в репрезентації української історичної науки, в поширенні знань про Україну, її історію та культуру.

Нині значна частина культурницької спадщини еміграції, що знаходиться за кордоном, входить до складу українських колекцій багатьох зарубіжних архівів і музеїв. Поряд з цим, низка українських історичних і художніх пам'яток зберігається в зібраннях, що були створені українцями за кордоном. Отже, важливим завданням, що стоїть сьогодні перед українськими дослідниками є виявлення, збирання та збереження архівної та музейної спадщини українського зарубіжжя, що сприятиме введенню до наукового обігу вагомому комплексу історичних джерел, що значно розширить та поглибить тематику наукових досліджень.

Актуальність теми підсилюється і у зв'язку з необхідністю повернення в Україну національних культурних цінностей, які опинилися за кордоном після розпаду СРСР.

Отже, вивчення діяльності українських емігрантів зі збереження архівних та музейних пам'яток є важливою складовою комплексних системних досліджень культури України.

Водночас, актуалізація доробку вітчизняних та закордонних діячів, зокрема наукової інтелігенції, яка з різних причин опинилась за кордоном, сприятиме більш ґрунтовному відтворенню соціокультурного середовища української діаспори, загального тла, на якому проходив розвиток культурних процесів. Відтак, виважений аналіз та оцінка усього архівного та музейного спадку в еміграції є важливим компонентом культурницької діяльності та основним чинником у процесі повернення й реституції національних культурних цінностей в Україну.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до напрямку наукового дослідження кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин «Джерела з політичної історії та думки України» (державна реєстрація № 0105U004269) та кафедри історії України «Соціально-економічний і політичний розвиток України (кінець ХІХ – ХХ ст.)» (державна реєстрація № 0110U000393) Інституту історії, міжнародних відносин і соціально-політичних наук Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка».

Об'єктом дисертаційного дослідження є писемні документи з історії культурницької діяльності української еміграції.

Предметом дослідження є джерельна реконструкція та характеристика документального комплексу зі збереження та вивчення українського архівного та музейного надбання в еміграції.

Метою роботи є аналіз, оцінка та використання комплексу документів української еміграції зі збереження архівної та музейної спадщини. Для досягнення поставленої мети передбачено вирішення наступних дослідницьких завдань:

- проаналізувати ступінь наукової розробки проблеми, з'ясувати рівень її джерельного забезпечення та визначити методи дослідження;

- систематизувати джерельний комплекс з проблеми дослідження, охарактеризувати його основні групи;

- здійснити критичний огляд документів офіційного походження, охарактеризувати основні законодавчі акти та нормативні документи громадських об'єднань та організацій української еміграції;

- розкрити характер і зміст матеріалів періодичних видань української діаспори; визначити їхні види, походження, тематичне спрямування та інформаційне насичення;

- дослідити джерела особового походження, з'ясувати рівень їхньої достовірності та об'єктивності, окреслити їх місце в джерельній базі;

- виробити рекомендації, спрямовані на пошук та подальше використання комплексу документів з історії діяльності української еміграції зі збереження архівних та музейних цінностей.

Хронологічні межі дослідження охоплюють періоди трьох хвиль української еміграції ХХ ст.: від 1920-х рр., коли почалося формування української діаспори у світі й були зроблені перші кроки щодо збирання історико-культурних матеріалів, до кінця 1980-х рр. – часу розпаду СРСР і курсу України до незалежності. Вибір цього періоду зумовлений тим, що він дозволить поглиблено вивчити й докладно проаналізувати писемні джерела з історії діяльності українців зарубіжжя у культурницькій сфері та нарративні твори щодо збереження національної ідентичності українців за межами України.

Територіальні межі дослідження обумовлені створенням та діяльністю громадських об'єднань та організацій української еміграції, за роботою яких можна дослідити культурницьку працю її осередків на території Європи та Американському континенті, де українська еміграція створила найпотужніші центри та проводила активну діяльність задля збереження пам'яток національної історії та культури.

Методологічна основа роботи визначається поставленими завданнями й характеризується комплексним, міждисциплінарним підходом до висвітлення проблеми. Основні методи дослідження використовувалися в межах

системного підходу на основі структурно-функціонального аналізу. Основоположними під час вивчення проблеми стали загальнонаукові принципи історизму, наукової об'єктивності та достовірності у висвітленні історичних подій. Було використано і низку спеціально-історичних методів: джерелознавчої критики, проблемно-хронологічний, порівняльно-аналітичний, персоналогічний та описовий, що забезпечило комплексне дослідження обраної теми.

Наукова новизна визначена як самою постановкою проблеми, так і отриманими під час її розробки результатами. Вперше зроблено спеціальне узагальнююче дослідження, присвячене аналізу писемних джерел з історії діяльності української еміграції, спрямованої на збереження архівної та музейної спадщини. На підставі критичного аналізу документів, що зберігаються в музейних, архівних та бібліотечних установах, простежено зв'язки, що існували в розглянутий період між центрами української еміграції в різних країнах і визначили характер формування їхньої документальної колекції. Виявлено, систематизовано й проаналізовано джерельний комплекс документів з історії культурницької діяльності української еміграції, досліджено основні напрями та форми збиральницької роботи українців діаспори, введено до наукового обігу історичні джерела, які раніше не оприлюднювалися. Розглянуто та охарактеризовано мемуарну та епістолярну спадщину, наративні твори, що поглиблюють знання про культурницьку діяльність в еміграції, спрямовану на збереження архівних документів та музейних пам'яток для наступних поколінь.

Практичне значення дисертаційної роботи полягає в тому, що отримані результати, обґрунтовані положення і висновки, а також актуалізація нових джерельних матеріалів може бути використана: 1) для подальшої розробки дослідниками проблеми діяльності української діаспори зі збереження культурної спадщини України; 2) для розробки лекційних курсів, написання монографічних праць з історії України, історії української діаспори, навчальних посібників з джерелознавства та архівознавства; 3) у процесі підготовки хрестоматій, довідників, навчально-методичних посібників для вищої та середньої шкіл.

Особистий внесок здобувача полягає в постановці, розробці та самостійному розв'язанні недостатньо висвітленої в науковій літературі проблеми, формулюванні мети і завдань дослідження, перекладі й джерелознавчому аналізі документів з історії культурницької діяльності української еміграції зі збереження архівної та музейної спадщини. Узагальнюючі висновки, сформульовані в дисертаційній роботі отримані здобувачем особисто.

Апробація основних положень та результатів дисертації здійснювалася під час обговорення змісту роботи на засіданнях кафедр всевітньої історії та міжнародних відносин й історії України Державного закладу «Луганський

національний університет імені Тараса Шевченка», секції «Джерелознавство» на Днях науки Інституту історії, міжнародних відносин і соціально-політичних наук Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». Результати дослідження презентовано у виступах на чотирьох науково-практичних конференціях: Всеукраїнській науковій конференції «Друга світова війна: події, факти, версії» (м. Переяслав-Хмельницький, 24 квітня 2015 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Історико-філософські дослідження молодих учених» (м. Суми, 14 травня 2015 р.), Realizacja badań i projektów. Zbiór raportów naukowych (Kraków, 30.07.2015 – 31.07.2015 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Гуманітарні науки: нові вирішення» (м. Краматорськ, 22 лютого 2017 р.).

Публікації. Основні положення дисертації викладено у десяти статтях, три з яких надруковані в наукових фахових виданнях Білорусі, Чехії, Польщі.

Структура роботи підпорядкована меті та завданням дослідження і складається зі вступу, 4 розділів (9 підрозділів), висновків, списку використаних джерел і літератури, додатків. Повний обсяг дисертації становить 337 сторінок, з них основного тексту – 202 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, розкрито її зв'язок з науковими програмами, сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження, окреслено його хронологічні межі, охарактеризовано наукову новизну й практичне значення, представлено апробацію результатів дослідження.

У **першому розділі «Історіографія, джерела та методи дослідження»** розглянуто стан наукової розробки теми, проаналізовано її джерельну базу, визначено методи дисертаційного дослідження. У *першому підрозділі «Стан дослідження проблеми»* представлено аналіз літератури за темою, що дозволив виокремити три групи робіт: 1) теоретико-методологічні праці із загального джерелознавства, в яких сформульовано основи історико-джерелознавчих досліджень; 2) праці, що були написані в еміграції організаторами та діячами культурницького руху; 3) предметні дослідження українських вчених та закордонних діячів, у яких досліджується історія діяльності української еміграції в контексті збереження архівної та музейної спадщини.

Першу історіографічну групу складають праці істориків-джерелознавців, у яких закладено методологічну основу та сформульовано основні принципи і методи джерелознавчих досліджень, розроблено класифікацію джерел, визначено специфіку й особливості опрацювання окремих видів джерел. У

дослідженнях вчених-істориків середини й кінця ХХ ст. М. Варшавчика¹, І. Ковальченка², О. Медушевської³, О. Пронштейна⁴, А. Санцевича⁵, В. Стрельського⁶, А. Тартаковського⁷ та сучасних – І. Войцехівської⁸, Я. Калакури⁹ були розглянуті загальнотеоретичні питання, у тому числі принципи класифікації джерел, прийоми зовнішньої і внутрішньої критики писемних джерел.

До другої історіографічної групи належать широкоформатні розвідки написані в еміграції організаторами та діячами культурницького руху: Д. Антоновича¹⁰, П. Горбатюка¹¹, Д. Дорошенка¹², В. Кубійовича¹³, С. Наріжного¹⁴, Н. Полонської-Василенко¹⁵ та ін.

¹ Варшавчик М. А. О структуре источниковедческой критики / М. А. Варшавчик // Источниковедение отечественной истории: сб. ст. – М., 1980. – С. 23 – 38.

² Источниковедение истории СССР: Учебник для ист. спец. ун-тов и пед. ин-тов. / Под ред. И. Д. Ковальченко. – 2-е изд. – М.: Высшая школа, 1981. – 496 с.

³ Медушевская Е. М. Теоретические проблемы источниковедения / Е. М. Медушевская. – М.: Изд-во Московского государственного историко-архивного института, 1977. – 86 с.

⁴ Пронштейн А. П. Методика работы над историческими источниками / А. П. Пронштейн. – Ростов-на-Дону: Изд-во Ростов. ун-та, 1971. – 467 с.

⁵ Санцевич А. В. Методика исторического исследования / А. В. Санцевич. – К.: Наук. думка, 1989. – 248 с.

⁶ Стрельский В. И. Теория и методика источниковедения истории СССР / В. И. Стрельский. – К.: Изд-во КГУ, 1968. – 263 с.

⁷ Тартаковский А. Г. Некоторые аспекты проблемы доказательности в источниковедении / А. Г. Тартаковский. // История СССР. – 1973. – № 6. – С. 54 – 80.

⁸ Войцехівська І. Н. Структура історичного джерелознавства: традиції та сучасні проблеми / І. Н. Войцехівська // Архівознавство. Археографія. Джерелознавство: міжвід. зб. наук. праць. – Вип. 3. Джерелознавчі дисципліни. – К., 2001. – С. 255 – 270.

⁹ Історичне джерелознавство. Підручник. (керівн. автор. кол. Я. С. Калакура). – К.:Либідь, 2002. – 436 с.

¹⁰ Українська культура: Лекції за редакцією Дмитра Антоновича / Упор. С. В. Ульяновська; Вст. ст. І. М. Дзюби; Перед. слово М. Антоновича; Додатки С. В. Ульяновської, В. І. Ульяновського. – К.: Либідь, 1993. – 592 с.

¹¹ Горбатюк П. Бібліотека товариства «Просвіта» ім. Т. Шевченка в Кенорі, ОНТ / П. Горбатюк. – Вінніпег; Кенора, 1965. – 15 с. – (Серія «Літопис УВАН»).

¹² Дорошенко Д. Розвиток Української науки під прапором Шевченка / Дмитро Дорошенко. – Вінніпег, 1949. – 10 с.

¹³ Кубійович В. Українці в Середньо-Азійському степовому краю / В. Кубійович. – Мюнхен: [б. в.], 1983. – 556 с.

¹⁴ Наріжний С. Українська еміграція: Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами: 1919–1939, ч. 1. / С. Наріжний. – Прага, 1942. – 372 с. (2-ге вид. – Львів – Кент – Острог, 2008); ч. 2. – К.: Видавництво ім. О. Теліги, 1999. – 272 с.

¹⁵ Полонська-Василенко Н. Спогади / Упорядк. В. Шевчук. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2011. – 542 с.; вона ж. Видання Всеукраїнської Академії Наук, знищені більшовицькою владою // Бібліологічні вісті УВАН. – Т. 1. – Авґсбург, 1948. – С. 5 – 53. (Перевидано: Книжник. – 1991. – №4).

Про необхідність зберігання архівної та музейної спадщини наголошував у низці своїх праць відомий український архівіст та музеєзнавець М. Обідний¹⁶.

До третьої групи відносимо праці українських та закордонних дослідників, у яких проаналізовано окремі джерела з історії збирання та збереження архівної та музейної спадщини в еміграції, зокрема Г. Боряка¹⁷, Д. Буріма¹⁸, І. Гирича¹⁹, І. Головацького²⁰, М. Дального²¹, І. Когут²², С. Кота²³, І. Маги²⁴, М. Палієнко²⁵, К. Романової²⁶.

Еміграція на сьогодні є досить поширеним явищем у світі, вивчення цього процесу достатньо важливе з точки зору врахування історичного досвіду, який може бути використаний як наочний приклад успішної адаптації та самоорганізації українців поза межами історичної Батьківщини. Тому у працях науковців України та світу активно вивчаються проблеми міграції:

¹⁶ Обідний М. Військово-архівна справа на Україні / Михайло Обідний // Українська старовина. Орган Комісії для охорони пам'яток старовини та мистецтва при Головному управлінні мистецтв і національної культури – 1919. – Ч. 1. – С. 3; він же. Наші завдання в охороні пам'яток // Вісник Українського національного музею-архіву при Українському інституті громадознавства в Празі. – Прага, 1928. – Ч. 1. – С. 6 – 12. та ін.

¹⁷ Боряк Г. Проблеми подальшого реформування документної інформаційної сфери / Г. Боряк // Архіви України. – 2005. – № 1–3(256). – С. 9 – 31.

¹⁸ Бурім Д. В. Діяльність Товариства підтримки української науки та культури в Німеччині (за матеріалами Архіву Федеральної Землі Берлін) / Д. В. Бурім // Чорноморський літопис. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ імені Петра Могили, 2011. – № 5. – С. 142 – 164.

¹⁹ Гирич І. Канадський архів Андрія Жука / Ігор Гирич // Молода нація: альманах. – 2002. – № 3 (24) – С. 168 – 176.

²⁰ Головацький І. Наш музей у Празі, призабуті сторінки українства за кордоном / І. Головацький // За вільну Україну. – 1992. – № 43. – С. 34 – 45.

²¹ Дальний М. Музей і архів Уласа Самчука перевезено в Україну / М. Дальний // Нові дні. – 1995. – Ч. 539. – С. 14 – 15.

²² Когут І. Феномен подвійної інституціоналізації українських архівів // Український визвольний рух: наук. зб. Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Центр досліджень визвольного руху / Ірина Когут. – Львів, 2012. – № 7. – С. 7 – 21.

²³ Кот С. Національне законодавство та його відповідність міжнародно-правовим нормам у сфері охорони культурних цінностей як інструмент реституції та повернення національних культурних надбань / Сергій Кот // Повернення культурного надбання України: проблеми, завдання, перспективи. – К., 1997. – Вип. 10. – С. 144 – 152.

²⁴ Мага І. Духовна скарбниця закордонного українства (до 10-ї річниці Центрального державного архіву зарубіжної україніки) / Ірина Мага // Архіви України: науково-практичний журнал. – № 3–4 (308–309), травень – серпень – К., 2017 – С. 61 – 70.

²⁵ Палієнко М. Г. Архівні центри української еміграції (створення, функціонування, доля документальних колекцій) / М. Г. Палієнко. – К.: Темпора, 2008. – 688 с.

²⁶ Романова К. Український вільний університет: голос поневоленої країни (документальна онлайн виставка Центрального державного архіву зарубіжної україніки) / Катерина Романова // Архіви України. – 2016. – № 1. – С. 211 – 214.

Ф. Заставного²⁷, П. Кардаша²⁸, Г. Касьянова²⁹, С. Качараби³⁰, В. Маруняка³¹, М. Марунчака³², Ю. Покальчука³³, В. Трощинського³⁴.

З точки зору актуалізації фактичного матеріалу, привертають увагу праці вітчизняних науковців: О. Заремби³⁵, Ю. Недужка³⁶, М. Палієнко³⁷, І. Срібняка³⁸ тощо, які у своїх публікаціях висвітлювали діяльність українських емігрантів по створенню і збереженню архівної та музейної

²⁷ Заставний Ф. Д. Східна українська діаспора / Ф. Д. Заставний. – Львів: Світ, 1992. – 172 с.; він же. Українська діаспора: розселення українців у зарубіжних країнах / Ф. Д. Заставний. – Львів: Світ, 1991. – 120 с.

²⁸ Кардаш П. Українці в світі / П. Кардаш, С. Кот. – Мельбурн, 1995. – 298 с.

²⁹ Касьянов Г. В. Українська інтелігенція 1920-х–30-х років: соціальний портрет та історична доля / Г. В. Касьянов. – К.: Глобус, Вік; Едмонтон: Канадський ін-т укр. студій Альбертського ун-ту, 1992. – 176 с.

³⁰ Качараба С. Еміграція з Західної України (1919–1939) / Степан Качараба. – Львів: Львівський нац. ун-т ім. Івана Франка, 2003. – 416 с.

³¹ Маруняк В. Видавничі діяльність української еміграції в ЧСР / Протектораті в 1900–1945 рр. // Збірник на пошану проф., д-ра Володимира Яніва. – Мюнхен, 1983. – С. 658 – 675; він же. Українська еміграція в Німеччині і Австрії по другій світовій війні: Т. II. Роки 1952–1975. / В. Маруняк. – К.: Вид-во ім. Олени Теліги, 1998. – 128 с.

³² Марунчак М. Студії до історії українців Канади / М. Марунчак. – Вінніпег, 1964. – Т. 1. – 188 с.

³³ Покальчук Ю. Українці у Великій Британії / Юрій Покальчук; Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. – Львів: Кальварія, 1999. – 144 с.

³⁴ Трощинський В. П. Українці в світі / В. П. Трощинський, А. А. Шевченко. – К.: Видавничий дім «Альтернативи», 1999. – 352 с.

³⁵ Заремба О. С. Видавничо-бібліотечна інфраструктура української еміграції в Чехо-Словаччині між двома світовими війнами: Дис. ... канд. іст. наук: 07.00.08 / Київський національний ун-т культури і мистецтв України – К., 2002. – 203 с.; вона ж. Книжкова колекція Товариства «Музей Визвольної боротьби України» у Празі (1925–1945) / Олеся Заремба // Бібл. планета. – 2001. – № 2. – С. 36 – 37; вона ж. «Товариство охорони українських історичних пам'яток за кордоном (м. Прага)» / Олеся Заремба // Вісник українського товариства охорони пам'яток історії та культури. – 2001. – № 2. – С. 46 – 51.

³⁶ Недужко Ю. Українська діаспора в процесі відновлення державної незалежності України (середина 40-х – початок 90-х років ХХ століття): монографія / Юрій Недужко. – Луцьк: ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2009. – 620 с.; він же. Державний центр Української Народної Республіки в екзилі (друга половина 40-х – 50-ті роки ХХ ст.) / Ю. В. Недужко. – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2007. – 90 с.

³⁷ Палієнко М., Срібняк І. Музей визвольної боротьби України у Празі (1925–1948): створення, діяльність, доля архівної колекції / М. Палієнко, І. Срібняк / Архівознавство. Археографія. Джерелознавство: Міжвід. наук. зб. – Вип. II; Архівознавчі читання. – К., 2000. – С. 35 – 47; Палієнко М. Діяльність української еміграції із заснування національного архівного центру за кордоном у 20-х роках ХХ ст. / М. Палієнко // Історичний журнал. – 2004. – № 3. – С. 27 – 38; вона ж. Український національний музей-архів у Празі (1923–1930 рр.): історія створення та основні напрямки діяльності / М. Г. Палієнко // Студії з архів. справи та документознавства. – 2004. – Т. 11. – С. 13 – 24.

³⁸ Срібняк І. В. Матеріали українських та зарубіжних архівів як джерело з історії таборів полонених та інтернованих українців у країнах Європи (1914–1924 рр.) / Ігор Срібняк // Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: Історичні науки. – Острог; Торонто; Нью-Йорк, 2005. – Вип. 5. – С. 169 – 184.

спадщини, напрями культурницької діяльності українців за межами материкової України.

Отже, проведений аналіз стану вивчення діяльності української еміграції щодо збереження архівної та музейної спадщини свідчить про відсутність системності в дослідженні теми у вітчизняній та зарубіжній історіографії. Дисертаційна робота допомогла висвітлити цю маловідому сторінку історії на основі архівних та опублікованих джерел.

У *другому підрозділі «Характеристика джерел та методи дисертаційної роботи»* реконструйовано джерельну базу та визначено особливості формування комплексу джерел, подано загальну характеристику документів за темою дослідження. Зазначено, що специфіка формування джерельної бази як основи отримання сукупності свідчень з історії діяльності української еміграції по збиранню та збереженню архівної та музейної спадщини у період 1920-х – кінець 1980-х рр. полягає в тому, що процес створення й нагромадження документальних матеріалів відбувався у складний період української історії: відновлення країни після революції 1917 р. та Другої світової війни, перебування України у складі СРСР, створення й функціонування різноманітних міжнародних організацій, активного розселення українців за кордоном та формування української діаспори.

З метою цілісного вивчення наявних документів з обраної проблематики та їхнього використання були систематизовані джерела з історії діяльності української еміграції по збереженню архівної та музейної спадщини 20-х – 80-х рр. XX ст. за трьома групами: 1) джерела офіційного походження; 2) періодична преса; 3) джерела особового походження. У першій групі можна виділити такі тематичні блоки: а) законодавчі акти; б) матеріали діяльності української еміграції. Періодична преса була поділена на дві підгрупи: а) преса української еміграції та б) преса іншого походження. У третій групі – джерела особового походження – виділені такі тематичні блоки: нарративні твори; мемуарна література; особисте листування; некрологи.

З'ясовано, що опрацьовані архівні документи і музейні матеріали мають вирішальне значення в процесі вивчення писемних джерел культурницької діяльності українських емігрантів 20-х – 80-х рр. XX ст. Вони є репрезентативними і цілком достатніми для здійснення об'єктивного наукового аналізу і узагальнень.

Під час виконання роботи автор застосовував загальнонаукові і суто джерелознавчі методи, зокрема джерелознавчого аналізу й синтезу, логічний метод, критичний, системний тощо. Використання означених у роботі принципів і методів дозволило ґрунтовно проаналізувати джерельний потенціал документів, розробити їхню класифікацію, з'ясувати особливості кожного різновиду документів, визначити роль і місце цих документів під час вивчення діяльності української еміграції зі збереження архівної та музейної спадщини України у 1920-і – кін. 1980-х рр.

У другому розділі «Документи офіційного походження з історії культурницької діяльності української еміграції» досліджено документи, які характеризують цілі, завдання та напрями діяльності української діаспори по збереженню архівної та музейної спадщини у 20-х – 80-х рр. ХХ ст.

У першому підрозділі «Актові, законодавчі та правові документи» проаналізовано основні акти законодавчих органів на еміграції: Ради Республіки, Державного центру УНР в екзилі та Української Національної Ради у 1920–1992 рр. З'ясовано, що найбільш інформативними з теми дослідження є закони, видані офіційними державними утвореннями в еміграції.

Аналіз законодавчих актів об'єднань українців за кордоном дозволив з'ясувати програмні та ідеологічні установки української еміграції загалом. Перш за все, для них характерний яскраво виражений антибільшовизм. У законодавчих актах визначалися практичні завдання влади та владних установ в еміграції – відновлення органів самоврядування, відновлення роботи Ради Республіки та уряду УНР, створення збройних сил для охорони «свободи і демократії», збирання та збереження української спадщини, плекання української культури, розвиток освітньої та наукової діяльності в еміграції.

Аналіз документів надає можливість стверджувати, що законодавчі акти, як самостійний вид джерел, мають потенційно високі інформаційні можливості. Цінність їх полягає в тому, що вони дозволяють виявити правове поле, у межах якого діяли законодавчі органи українців в еміграції.

Другий підрозділ «Нормативна документація громадських об'єднань, організацій та інституцій» присвячено аналізу основних нормативних документів з історії діяльності української еміграції по збереженню архівної та музейної спадщини. Опрацьовано нормативні документи організацій української еміграції: 1) накази, розпорядження та постанови керівників організацій; 2) матеріали зборів, конференцій та нарад різних рівнів; 3) меморандуми, декларації та комунікати організацій української еміграції.

До першої групи віднесені накази, розпорядження та постанови керівників організацій. Ці джерела глибше окреслюють своєрідні віхи в житті української еміграції. Накази, розпорядження та постанови керівників дають необхідні відомості для висвітлення досягнень й поразок, репрезентують активність та дієвість представництв української еміграції в різних сферах життя, у тому числі й з питання збереження архівної та музейної спадщини України в різних країнах світу.

Матеріали зборів, конференцій і нарад ми поділили на такі групи: 1) підготовчі матеріали; 2) тексти доповідей або повідомлень; 3) протокольні документи засідань; 4) звіти про діяльність; 5) резолюції й постанови, ухвали рішень зборів.

Резолюції й постанови, ухвали рішень зборів, конференцій і нарад мають суттєве значення, оскільки висвітлюють підсумки роботи українських

емігрантських організацій та української діаспори загалом. У них дається оцінка їхньої діяльності й характеристика окремих подій історичного розвитку еміграції, акцентується увага на найгостріших тогочасних проблемах, визначаються шляхи їх подолання українцями за кордоном, у тому числі й питань збереження архівної та музейної спадщини України. Як правило, ці документи майже відразу оприлюднювалися в емігрантській періодичній та неперіодичній пресі.

У **третьому розділі «Джерельний аналіз матеріалів періодичних видань з історії збереження архівних та музейних пам'яток в українській діаспорі»** розглянуто матеріали періодичної преси української еміграції та української й закордонної преси офіційного й неофіційного походження, в якій прослідковується діяльність української еміграції по збиранню та збереженню архівної та музейної спадщини 20-х – кін. 80-х рр. ХХ ст.

У *першому підрозділі «Інформаційний потенціал періодичної преси української еміграції»* проаналізовано пресу, яку видавали діячі установ, товариств та інституцій української еміграції в 1920-х – 1980-х рр. Аналіз цього виду періодики показав, що вона має унікальний характер як джерело, оскільки містить значний обсяг інформації з історії діяльності української еміграції по збереженню історико-культурної спадщини («Народна воля», «Український голос», «Українське слово», «Український сурмач», «Українська трибуна», «Свобода», «Українські вісті», «Тризуб», «Наше життя», «Голос», «Народна воля»). У дисертації зазначено, що у разі використання преси як комплексного джерела необхідно враховувати особливості й умови її видання. Преса української еміграції представлена широким колом видань, які відзначаються різним тиражем, відносною періодичністю виходу, до того її значна частина практично недоступна для дослідників. Лише деякі примірники збереглися в архівних установах України, більшість з них була втрачена або знищена. Багато номерів періодичних видань представлені фрагментарно й іноді неможливо встановити назву та дату видання (у випадках, коли зберігається тільки вирізка з газети або журналу); авторів повідомлень або статей; осіб зображених на фотографіях (у випадках, коли фотографії представлені без підписів або поясень).

Другий підрозділ «Матеріали періодичних видань іншого походження» представлений українськими, англомовними, франкомовними та німецькомовними виданнями («Наше життя. Our Life», «Hachette», «France - Europe», «Forum», «The Ukrainian Quarterly», «Echos d' Ukraine»), які містили на своїх сторінках статті й повідомлення про діяльність української еміграції по збереженню архівної та музейної спадщини. Періодичну пресу іншого походження за темою дослідження можна поділити на дві групи: 1) статті, які містять інформацію про діяльність української еміграції щодо збору та збереження архівної та музейної спадщини українського народу; 2) матеріали культурологічного спрямування: інформаційні повідомлення та оголошення

про відкриття виставок, проведення вистав та інших культурних заходів з метою збереження архівної та музейної спадщини України та поширення української культури по всьому світу.

Аналіз використаних матеріалів періодичної преси як джерела з історії діяльності української еміграції по збиранню та збереженню архівної та музейної спадщини України за кордоном показує, що науковці дослідили незначну частину названих матеріалів, отже, сучасні історики мають ще вивчити значну кількість документів для більш глибокого висвітлення діяльності української еміграції з теми дослідження.

На основі вивченої періодики і викладених у ній фактів зроблено певні узагальнення. Матеріали періодичної преси дозволяють проаналізувати найважливіші віхи функціонування української еміграції та її діяльності по збереженню архівної та музейної спадщини України, визначити загальне ставлення світової спільноти до діяльності української еміграції, простежити зв'язки української еміграції з культурними, освітніми, політичними й громадськими організаціями української діаспори та світу.

У четвертому розділі «Висвітлення проблеми збереження архівної та музейної спадщини представниками української еміграції в джерелах особового походження» розглянуто публіцистичні твори, мемуарну літературу, особисте листування та некрологи діячів української еміграції.

У *першому підрозділі «Наративні твори діячів української еміграції»* доведено, що публіцистичні твори є вагомим джерелом для вивчення певних етапів діяльності української еміграції по збиранню та збереженню архівної та музейної спадщини Батьківщини у 20-і – кін. 80-х рр. ХХ ст., оскільки в них відображено зміни в поглядах і настроях діячів української діаспори та осередків поселення українців по всьому світу. Політичні й громадські діячі подавали власну оцінку тогочасних подій і розповідали про становлення закордонного українства у світі та збереження ним архівної та музейної спадщини (М. Антонович «Лицар праці і обов'язку», Б. Винар «Мое життя: спомини», Т. Данілів «Куди йде наша громада у Великобританії», М. Василик «Українські поселення в Аргентині», Я. Славутич «У вирі багатокультурності: спогади учасника», М. Стороженко «З мого життя», М. Чеботарів «Визвольні змагання очима контррозвідника» та ін).

У *другому підрозділі «Мемуарні та епістолярні джерела»* подано аналіз мемуарів, присвячених історії діяльності української еміграції по збереженню архівної та музейної спадщини України, який засвідчив наступне: основна частина мемуарів (Р. Волчука «Спомини з передвоєнного Львова та воєнного Відня», І. Кедрина «Життя – події – люди: спомини і коментарі», Ю. Луцького «На перехресті: Спогади», І. Огієнка «Мое життя» та «Рятування України», А. Чернецького «Спомини з мого життя», Ф. Пігідо-Правобережного «Велика Вітчизняна війна» та ін.) була написана в другій половині ХХ ст. поза межами України, в еміграції. Зіставлення мемуарів з іншими джерелами дозволяє

значно розширити межі наукових досліджень та більш об'єктивно висвітлити історію діяльності української еміграції по збиранню та збереженню архівної та музейної спадщини й роль у цьому процесі окремих діячів української еміграції. Підрозділ розкриває зміст приватного листування діячів української еміграції: В. Антоновича, О. Безпалка, Я. Бідла, В. Винниченка, Є. Вирового, С. Гординського, М. Грушевського, В. Гренджи-Донського, Д. Донцова, Д. Дорошенка, А. Жука, Н. Замулко-Дюбуше, М. Коновальця, Б. Крупницького, М. Левицького, Є. Маланюка, М. Сисака, Ю. Тищенко, О. Шульгіна та ін. У листах діячів української діаспори та осередків проживання українців у світі виділяємо такі групи: 1) листи, у яких наявна всебічна характеристика історичних подій і діяльності української еміграції; 2) листи з висловлюваннями про особисте ставлення до подій в УРСР та Радянському союзу з приводу культурної діяльності; 3) листи, у яких подано інформацію щодо діяльності української еміграції зі збереження архівної та музейної спадщини українського народу; 4) вітальні та співчувальні листи, де наявна інформація культурологічного спрямування. Особисте листування діячів української еміграції ХХ ст. відображає справжні думки й переконання авторів, у них збережено розмовну мову й передано їхні почуття. Проте особисте листування з джерелознавчої точки зору має лише допоміжний характер, оскільки роздуми дописувачів є суб'єктивним відображенням тих чи тих подій.

У *третьому підрозділі «Некрологи як історичне джерело»* подано аналіз некрологів діячів української еміграції: П. Глазового, І. Калиновича, М. Наваринської, М. Лозинського. Розглянуто некрологи, які зберігаються в архівних фондах ЦДАЗУ та ЦДАГО України, а також опубліковані на сторінках періодичних видань («Наше життя. Our Life», «Свобода», «Тризуб»). Саме некрологи являють собою джерело важливої інформації про життя та діяльність провідних діячів української еміграції. Матеріали некрологів дозволяють поглиблено вивчити біографії окремих українців, які виїхали й оселилися за кордоном, та їх роль у політичному, культурному та громадському житті. Усі некрологи, які розглянуті в дисертаційній роботі поділені на п'ять груп: 1) присвячені представникам політичного керівництва (С. Петлюрі, Д. Андрієвському); 2) діячам навчальних закладів та закладів культури (В. Борщевському, С. Федаку, Л. Білецькому, П. Троїцькому, М. Дороновичу); 3) громадським діячам (Л. Мишузі, Г. Черінь); 4) духовенству та священнослужителям (протеєрею Анікію); 5) пересічним українським громадянам (св. п. Клавдії з Гаврищаків Олесницькій; св. п. Нілі Стецьків). Проте, слід зазначити, що в багатьох випадках некрологи – це єдине джерело відомостей про життя та діяльність людини, тому матеріали некрологів треба ретельно перевіряти. Разом з тим, некрологи дозволяють виділити важливу інформацію про повсякденне життя української еміграції, соціальні та культурні процеси в українській спільноті за кордоном.

Отже, можна констатувати, що цінність джерел цієї групи зумовлена особливостями їхнього походження, оскільки вони належать конкретному автору, а відтак, відображають безпосереднє сприйняття ним навколишнього світу, історичних подій і явищ. По-перше, у них закладена своєрідна інформація соціально-психологічного рівня, яка відсутня в інших видах джерел. По-друге, матеріали особового походження нерідко містять такі відомості, яких немає в інших джерелах. Їх використання надає змогу історикові більш докладно й колоритно відтворити й окремі події, і характерні риси та особливості певної епохи української еміграції.

У **Висновках** сформульовано результати та підсумки дослідження, підкреслено, що писемні джерела з історії культурницької діяльності української еміграції по збереженню архівної та музейної спадщини (1920-і – кін. 1980-х рр.) складають важливий комплекс документів з історії України.

1. З'ясовано, що джерела з історії діяльності української еміграції по збиранню та збереженню архівної та музейної спадщини в сучасній історичній науці використані не повно, не створено комплексної систематизованої праці і з еміграційного джерелознавства в галузі культури.

2. Встановлено, що до комплексу документів з історії діяльності української еміграції по збереженню архівної та музейної спадщини входять різноманітні за видовою належністю, походженням та призначенням документи. Запропонована авторська класифікація, яка розроблена з урахуванням складу комплексу документів та попередніх досліджень. Критеріями для класифікації документів обрано їхнє походження та характер наявної інформації.

3. Досліджено документи і матеріали офіційного походження, які складають великий комплекс джерел з історії культурницької діяльності української еміграції. У цих джерелах знайшли відображення всі аспекти діяльності української еміграції по збиранню та збереженню архівної та музейної спадщини, оскільки вони формувались безпосередньо під час діяльності українства за кордоном. У документах цієї групи віддзеркалені суперечності й труднощі, з якими стикалися українці за кордоном під час пошуку, збирання та збереження архівної та музейної спадщини України.

4. Доведено, що офіційні джерела з історії діяльності української еміграції по збереженню архівної та музейної спадщини мають власну ієрархію та складну систему. Ієрархія включає два тематичні блоки, що поділяються на ряд груп та підгруп, кожна з яких має свої особливості. Джерелознавча цінність цих джерел полягає в тому, що вони надають можливість реконструювати діяльність українців за кордоном щодо пошуку, збирання та збереження архівної та музейної спадщини, відтворити коло найбільш актуальних питань та проблем того часу, з якими стикалися діячі української еміграції; висвітлити кожний крок українських емігрантів по збереженню архівної та музейної спадщини.

5. Розглянуто джерела офіційного походження та визначено їхню специфіку та типові недоліки, які пояснюються тим, що автори цих документів були безпосередніми учасниками тих подій, і вони дещо однобічно висвітлювали окремі напрями діяльності або взагалі описували неіснуючі факти, розкривали значною мірою лише позитивні моменти діяльності або ті, які вважали пріоритетними. Також слід урахувувати, що не всі події, про які заявлялося в джерелах офіційного походження, відбувалися або ж мали ту спрямованість, про яку було заявлено заздалегідь. Багато матеріалів, у яких характеризують діяльність української еміграції по збереженню архівної та музейної спадщини, збереглися не в повному обсязі. Усі ці обставини ускладнюють об'єктивний аналіз діяльності української еміграції по збиранню та збереженню архівної та музейної спадщини. Для ефективного використання джерел офіційного походження необхідне комплексне вивчення документів, їх науковий і критичний аналіз, проведення порівняльного аналізу різних видів джерел.

6. Констатовано, що одним з найважливіших джерел з історії міжнародної діяльності екзильного центру УНР є періодична преса. Майже всі джерела цієї групи зберігаються у сховищах архівів України та в електронних бібліотеках українських еміграційних організацій. Багато пресових документів мають незадовільний стан: саморуйнуються під час зберігання, через фізичне старіння, а також розпорошуються, усі ці аспекти ускладнюють роботу дослідників із цими матеріалами.

7. Проведений аналіз публікацій джерел з історії діяльності української еміграції по збереженню архівної та музейної спадщини (1920-і – кін. 1980-х рр.) дозволяє стверджувати, що їх обсяг невеликий: видання, які вміщують незначну частину від загального числа документів, та окремі публікації, які друкувалися в додатках або в текстах наукових праць. До сьогодні майже не перевидавалися мемуарні та публіцистичні твори лідерів і діячів української еміграції, які стосуються теми дослідження.

8. Для досягнення повного, усебічного та об'єктивного вивчення діяльності української еміграції по збиранню та збереженню архівної та музейної спадщини в роботі проаналізовано значну кількість джерел особового походження: наративні праці, мемуарні твори та епістолярну спадщину діячів а еміграції. Встановлено їхнє значення, роль та місце у джерельному комплексі.

9. У результаті проведеного дослідження вироблено рекомендації, спрямовані на використання одержаних результатів: 1) у співпраці з вітчизняними та зарубіжними архівними установами активізувати роботу з пошуку та публікації документів з історії діяльності української еміграції по збереженню архівної та музейної спадщини ХХ ст.; 2) для більш широкої популяризації документів активізувати видання збірників документів, хрестоматій, тематичних добірок з історії діяльності української еміграції по

збереженню архівної та музейної спадщини та підготувати довідкове видання, яке б містило впорядковану інформацію про опубліковані документи із зазначеної проблеми, їх стан та місцезнаходження; 3) створити електронну базу матеріалів української архівної та музейної спадщини із застосуванням сучасних комп'ютерних технологій. Наявність такої бази сприятиме підвищенню ефективності дослідження цих джерел та введенню нової інформації до наукового обігу.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

Основні положення та висновки дисертації викладено в публікаціях, розміщених у фахових виданнях:

1. Сорокіна О. С. Фольклорні твори як джерело з історії української еміграції ХХ століття / О. С. Сорокіна // Етнічна історія народів Європи: зб. наук. пр. – К., 2015. – Вип. 45. – С. 72 – 76.
2. Сорокіна О. С. Огляд історії української еміграції 20-х–90-х років ХХ століття / О. С. Сорокіна // Літопис Волині Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – Луцьк, 2015. – Ч. 14. – С. 58 – 65.
3. Сорокіна О. С. Архівні фонди як джерела діяльності українських емігрантів ХХ століття / О. С. Сорокіна // Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. – 2014. – № 5 (123). – С. 55 – 59.
4. Сорокіна О. С. «Бюлетень КУК» як джерело вивчення історії діяльності емігрантів 50-х–80-х рр. ХХ ст. / О. С. Сорокіна // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2015. – № 4 (293) травень. – С. 117 – 126.
5. Сорокіна О. С. Источниковедческий потенциал документов европейских центров украинской эмиграции: роль и место в сохранении историко-культурного наследия украинцев / О. С. Сорокіна // Modern science – Moderní věda. – Prague, 2015. – № 5. – С. 78 – 82.
6. Сорокіна О. С. Епістолярна спадщина українських емігрантів у історико-культурному контексті 20-х рр. ХХ століття / О. С. Сорокіна // Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe (East European Scientific Journal) | HISTORIA I ARCHEOLOGIA. Науковий журнал. – Польща, 2015. – № 4. – С. 95 – 98.
7. Сорокіна О. С. Матеріали Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка про історичну постать Юрія Лавріненка в житті української діаспори другої половини ХХ століття / О. С. Сорокіна // Гілея: науковий вісник. Зб. наук. пр. / Гол. ред. В. М. Вашкевич. – К.: «Видавництво «Гілея», 2016. – Вип. 105 (№2). – С. 142 – 146.
8. Сорокіна О. С. Матеріали «Летописи украинской жизни в Канаде» Ольги Войценко как источник изучения деятельности украинских канадцев эмиграционного движения 1920–1938-х гг. / О. С. Сорокіна // Вісник

Гродненського державного університету імені Янки Купала. – Білорусь, 2016. – Т. 8. – № 1. – С. 77 – 86.

9. Сорокіна О. С. Тематичні домінанти джерел про діяльність українців Канади й Німеччини в контексті 40–90-х рр. ХХ ст. / О. С. Сорокіна // Науковий вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2017. – № 6 (311) червень. – С. 105 – 110.

10. Сорокіна О. С. Інформаційне джерело діяльності західної української діаспори як носій історико-культурних цінностей 20–90-х рр. ХХ ст. / О. С. Сорокіна // Наукові записки Тернопільського національного університету імені Володимира Гнатюка. – Тернопіль. – Вип. 1. – Ч. 3. – 2017. – С. 50 – 56.

Матеріали конференцій:

11. Сорокіна О. С. Доля українських емігрантів у роки Другої світової війни / О. С. Сорокіна // «Друга світова війна: події, факти, версії»: матеріали Всеукраїнської наукової конференції [Переяслав-Хмельницький], 24 квітня 2015 р. / [Упорядник: Т. Ю. Нагайко]. – Переяслав-Хмельницький, 2015. – С. 214 – 220.

12. Сорокіна О. С. Електронна документація державних архівів України про діяльність вітчизняних емігрантів в екзилі збереження історико-культурної спадщини українців ХХ століття / О. С. Сорокіна // «Історико-філософські дослідження молодих учених»: матеріали ІV Всеукр. наук.-практ. конф. [Суми], 14 травня 2015р. – Суми, 2015. – С. 104 – 110.

13. Сорокіна О. С. Терміносистема джерелознавства: семантичний аспект / О. С. Сорокіна // Осуществление научных исследований и реализации проектов / Realizacja badań i projektów. Сборник научных докладов. 30.07.2015 – 31.07.2015. – Краков / Kraków, 2015. – С. 5 – 14.

14. Сорокіна О. С. Архівні джерела дослідження культурної діяльності українців Канади в контексті 20–90-х рр. ХХ століття (за документами ЦДАЗУ) / О. С. Сорокіна // «Гуманітарні науки: нові вирішення»: матеріали ІІІ міжнародної науково-практичної конференції [Краматорськ, 22 лютого 2017 р.]. – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. – С. 121 – 125. (Сертифікат НО217-0231).

АНОТАЦІЯ

Сорокіна О. С. Писемні джерела з історії збереження української архівної та музейної спадщини в еміграції (1920-і – кін. 1980-х рр.). – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.06 – історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни. – Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» МОН України. – Старобільськ, 2018.

У дисертації здійснено всебічний аналіз писемних джерел щодо культурницької діяльності української еміграції зі збирання та збереження архівної та музейної спадщини в еміграції (1920-і – кін. 1980-х рр.), проаналізовано стан наукової розробки проблеми, визначено склад комплексу документів, охарактеризовано його повноту й репрезентативність, запропоновано класифікацію джерел.

У роботі розглянуто історіографію з теми дослідження. Здійснено джерелознавчу критику джерел, проаналізовано та введено до наукового обігу невідомі раніше документи з діяльності української еміграції по збереженню архівної та музейної спадщини. Визначено гносеологічну цінність та інформаційний потенціал означених джерел, досліджено ступінь їх достовірності, встановлено прогалини в джерельному комплексі з історії діяльності української еміграції по збереженню архівної та музейної спадщини, окреслено значення неактуалізованих джерел для подальшого дослідження проблеми.

Особливу увагу приділено джерелам офіційного походження, подано їхню класифікацію, визначено особливості кожної з груп джерел і їхня наукова значущість. Досліджено матеріали пресових видань української еміграції та закордонної преси. Визначено роль використання окремих груп джерел особового походження в процесі вивчення історії культурницької діяльності української еміграції по збереженню архівної та музейної спадщини (1920-і – кін. 1980-х рр.).

Ключові слова: українська еміграція, українська діаспора, архівна та музейна спадщина, історичні джерела, класифікація історичних джерел, громадські об'єднання, зарубіжна україніка.

АННОТАЦІЯ

Сорокина О. С. Письменные источники по истории сохранения украинского архивного и музейного наследия в эмиграции (1920-е - кон. 1980-х гг.). – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук по специальности 07.00.06 – историография, источниковедение и специальные исторические дисциплины. – Государственное учреждение «Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко» МОН Украины. – Старобельск, 2018.

В диссертации осуществлен всесторонний анализ источников о деятельности украинской эмиграции по сбору и сохранению историко-культурного наследия Украины в 1920-е – кон. 1980-х гг.: проанализировано состояние научной разработки проблемы, определен состав комплекса документов, охарактеризована его полнота и репрезентативность, предложена классификация источников.

В работе рассмотрена историография по теме исследования. Осуществлена источниковедческая критика источников, исследованы, проанализированы и введены в научный оборот ранее неизвестные документы, которые касаются деятельности украинской эмиграции по сохранению архивного и музейного наследия. Определена гносеологическая ценность и информационный потенциал указанных источников, исследована степень их достоверности, установлены пробелы в исходном комплексе источников по истории деятельности украинской эмиграции в плане сохранения архивного и музейного наследия, определено значение неактуализированных источников для дальнейшего исследования проблемы.

Особое внимание уделено источникам официального происхождения, представлена их классификация, определены особенности каждой из групп источников и их научная значимость. Исследованы материалы периодических изданий украинской эмиграции и зарубежной прессы. Рассмотрено значение использования отдельных групп источников личного происхождения в процессе изучения истории деятельности украинской эмиграции по сохранению архивного и музейного наследия 20-е – кон. 80-х гг. XX в.

Ключевые слова: украинская эмиграция, украинская диаспора, историко-культурное наследие, исторические источники, классификация исторических источников, общественные объединения, зарубежная украиника.

SUMMARY

Sorokina O. S. Written sources on history of preservation of the Ukrainian archival and museum heritage in emigration (the 1920-th - the end 1980-th). - Qualifying research work on the manuscript.

The thesis for a degree of the candidate of historical sciences in the specialty 07.00.06 – a historiography, a source study and special historical disciplines. – Public institution «Luhansk national university of Taras Shevchenko» of MON of Ukraine. – Starobelsk, 2018.

In the thesis the comprehensive analysis of written sources on cultural activities of the Ukrainian emigration for collecting and preservations of archival and museum heritage in emigration is carried out (the 1920-th – the end 1980-th), the condition of scientific development of a problem is analysed, are defined structure of a complex of documents, characterized its completeness and representativeness, classification of sources is offered.

In work are considered a historiography on a research subject. Source-criticism of sources has been carried out, sources have been investigated, analyzed, and introduced into scientific circulation previously unknown documents that relate to the activity of Ukrainian emigres on the preservation of archival and museum heritage. Are determined the gnoseological value and information potential of the specified sources, degree of their reliability is investigated, it is established gaps in

an initial complex on history of activities of the Ukrainian emigration for preservation of archival and museum heritage, values not staticized sources for a further research of a problem are defined.

Special attention is paid to sources of official origin, are presented their classification, features of each of groups of sources and their scientific importance are defined. It is investigated materials of press editions of the Ukrainian emigration and the foreign press. The role of use of separate groups of sources of personal origin in the course of studying of history of cultural activities of the Ukrainian emigration for preservation of archival and museum heritage is defined (the 1920-th – the end 1980-th).

For the purpose of a system study of the available documents with the selected perspective and their convenient further use in the thesis the following groups of sources are selected:

1) sources of official origin: the laws, regulations and resolutions issued by official state educations in emigrations, legal and normative documents, charters, protocols of meetings, materials of congresses, conferences, meetings, reports on cultural activities, official correspondence of museum and archive and library centers;

2) key information is published in periodicals – invitations to solemn evenings and concerts, programs of cultural actions, texts of business messages, business performances or negotiations;

3) sources of personal origin: personal diaries and memories, confessions, notes with creative notices, personal correspondence, own abstracts, correspondences, obituaries and so forth.

Are defined the initial complex of dissertation operation which is provided by assembly, legislative and legal documents, normative documentation of public associations and the organizations of the Ukrainian emigration, periodicals, scientific and publicistic works by figures of the Ukrainian emigration, memoirs, epistolary, obituaries.

The volume of an initial complex is also carried out the analysis has shown that he is sufficient for the solution of the tasks set in the thesis. In a research it is proved a thesis that the structure of the vast majority of cells included three departments: 1) archival, 2) museum and 3) library (press).

The analysis of the archival and published written sources has helped to establish the main prerequisites of emergence of the Ukrainian archival centers abroad and creation of the powerful centers of the Ukrainian political emigres in the European countries:

Key words: Ukrainian emigration, Ukrainian diaspora, archival and museum heritage, historical sources, classification of historical sources, public associations, foreign ukrainika.